

Aleksander JAKOŠ

Ljubljana – faze urbanega razvoja

Metodologija
Mestna občina
 Ljubljana
Morfologija mest
Osrednjesloven-
 ska regija
Planiranje
Regionalni razvoj
Socialno-
 ekonomska
 geografija
Urban razvo

Central Slovene
 region

Methodology
Morphology
 (of the city)
Municipality
 of Ljubljana
Planning
Regional
 development
Social-economic
 geography
Urban

Ljubljana je imela ob koncu druge svetovne vojne približno 100.000 prebivalcev v strnjem mestnem delu. Sledilo je obdobje zelo hitre rasti števila prebivalcev (urbanizacija) zaradi priseljevanja iz drugih delov Slovenije in pozneje tudi priselitev iz nekdanjih jugoslovanskih republik. To obdobje zaznamujejo številne nove stanovanjske soseske in začetki nazadovanja starega mestnega jedra. Sledilo je obdobje suburbanizacije in širitve Ljubljane ob vpadnicah in z manj kakovostno in nelegalno gradnjo tudi marsikje vmes. Draga prenova starih zgradb, ustavljena gradnja stanovanjskih sosesk in visoke cene gradbenih parcel so povzročile beg prebivalcev iz mesta (dezurbanizacija) in neurbano gradnjo v sosednjih občinah (sekundarna suburbanizacija). S prenovo starega mestnega jedra in poskusi njegove oživitve poskuša Ljubljana izvesti reurbanizacijo. Glavni problem je še vedno odseljevanje mlajšega prebivalstva zaradi pomanjkanja stanovanj, kar še povečuje obseg dnevne delovne migracije in zato s stoječim prometom duši mestno jedro.

Samo zaradi priseljevanja iz Ljubljane v zadnjih desetih letih se je število prebivalcev malih sosednjih občin povečalo za 20.000, medtem ko število prebivalcev Ljubljane nazaduje. Z dobrega četrta milijona prebivalcev je tretje najmanjše glavno mesto v Evropi (ob neupoštevanju »žepnih držav«). Problem sosednjih občin pa je izrazito neurbana gradnja in s tem velika poraba površin pa tudi nastajanje komunalnih infrastrukturnih pragov. Razdelitev ljubljanske metropolitanske regije na male občinske fevde prav kliče po izdelavi strategije prostorskega razvoja vsaj na ravni ljubljanske urbane regije.

At the end of the Second World War there were approximately 100.000 people living in the compact part of Ljubljana. A period of rapid population development ensued (urbanisation) because of immigration from other parts of Slovenia and later from various regions of the former Yugoslav Republics. This period is marked by numerous new housing estates and early stagnation of the old city core. A period of sub-urbanisation followed with city expansion along the main roads, interspersed with poor quality building and illegal development. Costly renewal of old buildings, diminished construction of housing estates and high prices of building land triggered the flight of city dwellers (deurbanisation) and caused non-urban development in neighbouring municipalities (secondary urbanisation). By rehabilitation of the old city centre and attempts at revitalisation Ljubljana is trying to re-urbanise itself. The flight of the younger population, caused by limited offer of housing, still remains the main problem that furthermore causes increased volumes of daily commuting and congestion in the city centre caused by parked vehicles. The tally of increased population during the last decade to small neighbouring municipalities, caused by flight from Ljubljana, is 20.000, while the population of Ljubljana is decreasing. With its quarter of a million inhabitants, Ljubljana is the third smallest capital city of Europe (without the »pocket« states). The main issue in the neighbouring municipalities is expressively non-urban development, meaning that too much land is used and the utilities infrastructure threshold is not met. The present division of the Ljubljana metropolitan region truly calls for a Strategy of spatial development, at least on the level of the Ljubljana urban region.

1. Uvod

Nastanek prve naselbine (Emona) na ozemlju sedanje Ljubljane je pogojeval njen geografski položaj, vezan na Ljubljanico in njen prehod med Polhograjskim in Posavskim hribovjem. Dolgo je bilo mesto prostorsko omejeno zaradi svojega obrambnega

značaja. Leta 1800 je imela Ljubljana približno 10.000 prebivalcev. Za njen razvoj je bilo zelo pomembno, da so konec 18. stoletja podrli še zadnje obrambne okope in rešena je bila srednjeveških spon. Začela se je širiti in število prebivalcev je hitro naraščalo. Mesto se je širilo v bližnja predmestja, ki so postala njegov sestavni del (npr. Spodnja

Šiška, Trnovo, Udmat) in v letu 1948 je imelo slabih 100.000 prebivalcev. Mesto je bilo s kmetijskimi zemljišči ločeno od bližnjih naselij, ki so sicer zdaj sestavni del MO Ljubljana. V teh naseljih je živelo približno 25.000 prebivalcev ali približno četrtina prebivalstva samega mesta. Skupaj je na ozemlju MO Ljubljana ob popisu prebivalstva leta 1948 živelo 123.149 prebivalcev. Morfološko gledano je bila kompaktno mesto s 100.000 prebivalci in dokaj jasno razmejitvijo do sosednjih naselij. Takrat pa se je začel razvoj moderne – sedanje Ljubljane, ki se je začela širiti in meje mesta je vedno težje določiti, ker je urbanizacija spremenila bližnja naselja. Urbanizirana pokrajina se širi predvsem ob vpadnicah tudi daleč na območje drugih občin.

Razvoj Ljubljane po II. svetovni vojni je šel skozi značilne faze urbanega razvoja:

- urbanizacija
- suburbanizacija
- dezurbanizacija
- reurbanizacija

Ljubljana se je razvijala podobno kot druge evropske prestolnice v obdobjih industrializacije in deagrarizacije. Na rast mest je najprej vplivala industrializacija, vedno hitrejša deagrarizacija po II. svetovni vojni je pospešila rast mest in urbanizirala njihovo okolico. Večja mobilnost prebivalstva (promet) je omogočila suburbanizacijo. Naslednji dve fazi v Ljubljani nista bili tako izraziti in pravzaprav še vedno potekata hkrati. Lahko pa dezurbanizacijo označimo kot beg iz mesta zaradi dražjega življenja (stanovanja), kar pomeni, da je strošek za mestoslužne dejavnosti presegel učinke mestotvornih dejavnosti. Reurbanizacija pa je proces, ki je nastal zavestno in poskuša vrniti tako vrednote kot življenje v mesta.

Za Ljubljano lahko rečemo, da se je v prvih dveh fazah razvijala kot po učbeniku. Tretja faza se zelo dobro kaže pri odseljevanju iz mesta, vendar se ni razvila do faze fizičnega propada posameznih delov mesta. Ker se proces dezurbanizacije ni razvil do najslabše možnosti, tudi večja reurbanizacija ni mogoča, saj v Ljubljani ni obširnih starih in popolnoma propadlih delov mesta, kjer bi lahko zgradili novo mesto v mestu. Zadnja dva procesa sta torej manj izrazita, vendar zelo pomembna pri oblikovanju strategije razvoja Ljubljane.

2. Urbanizacija

Za evropska mesta je značilno, da so bila vse do začetka industrializacije fizično dokaj dobro ločena od pokrajine. Tega skoraj ni spremenila niti industrializacija, saj so bile prve tovarne postavljene v mestih, še bolj pa je to veljalo za prebivalce. Industrializacija je prispevala k rasti mest, vendar jih je počasi začela tudi prostorsko ovirati pri razvoju. Mesto pa je bilo še vedno dokaj dobro ločeno od zaledja. Ljubljana je še en sunek industrializacije doživela takoj po drugi svetovni vojni, čeprav nikoli ni bila izrazito industrijsko mesto.

Boljše življenjske razmere in razvoj kmetijstva so povzročili zelo intenzivno deagrarizacijo podeželja, ki je omogočila močno urbanizacijo. Nastale so urbanizirane pokrajine in mesta so izgubila svojo značilno fizično ločenost od okolice. Mestni način življenja in dela se je hitro širil iz mest, medtem ko gradnja, ki se je širila, ni imela več značilnega mestnega značaja. Od središča mesta navzven se je nižala višina stavb, do pritličnih na obrobju, kar nikakor ni tipična mestna gradnja. Zaradi močnega priliva novega prebivalstva pa so na robovih začele nastajati velike stanovanjske soseske, ki so po višini celo prekašale tudi najvišje stavbe v mestnem jedru. Še večje neskladje so povzročile nove poslovne stavbe, za katere v mestnih jedrih ni bilo prostora. Bistveno se je spremenil vertikalni gabarit mesta.

Najintenzivnejši in najznačilnejši proces urbanizacije je v Ljubljani potekal od druge svetovne vojne nekako do leta 1980. V prvi fazi se je povečevala predvsem zaradi priseljevanja s slovenskega podeželja. Število prebivalcev je takoj po vojni močno poraslo tudi v samem mestnem jedru, kamor so se naselili v nacionalizirana meščanska stanovanja in vile. Zgrajeni pa so bili že tudi prvi večji stanovanjski bloki (litostrojski bloki).

Za prvo povojno obdobje je bila za Slovenijo značilna koncentracija prebivalstva na republiški ravni in številčno se je v tem obdobju najbolj krepila prav Ljubljana. Nadaljevala se je blokovna gradnja zunaj mestnega jedra, številčno pa so se krepila tudi nekatera okoliška naselja. Število prebivalcev se je od 141.340 v letu 1953 povečalo na 170.505 v letu 1961. V Sloveniji je sledilo obdobje koncentracije prebivalstva na regionalni ravni in

dotok podeželskega prebivalstva v Ljubljano se je nekoliko zmanjšal. Vendar to ni ustavilo njene rasti, saj se je začelo vse intenzivnejše priseljevanje prebivalcev z območja nekdanjih jugoslovanskih republik. Do leta 1971 se je število povzpelo na 218.081. Sredi sedemdesetih let se je glede na leto 1948 že podvojilo in v letu 1981 doseglo 265.355.

V Ljubljani je bilo predvsem v Šiški, Mostah in za Bežigradom zgrajenih nekaj zelo velikih stanovanjskih sosesk, ki so dale nov pečat mestu. Hitro pa se je urbanizirala tudi bližnja okolica in začela so izginjati prva stara naselja. Že v šestdesetih letih se je v Ljubljani začel proces cityzacije in število prebivalcev v centru (po specifični kratki povojni rasti) je najprej nazadovalo in nato začelo hitro upadati. Ta proces je v sedemdesetih letih nekoliko zajel tudi druge starejše strnjene dele. Začeli sta se tudi terciarizacija in kvartarizacija delovnih mest.

Ljubljana je v dvajsetih letih dobila 100.000 novih prebivalcev. To obdobje zdaj označujejo tako imenovane socialistične soseske, ki so ob svojem nastanku z zelo majhnimi stanovanji rešile veliko stanovanjskih problemov, zdaj pa se sprašujemo o njihovi prihodnosti, saj ne gre samo za problem majhnih stanovanj, ampak tudi nenormalno velikih gostot in pomanjkanje ustrezne infrastrukture.

V Ljubljano se je priseljevalo predvsem mlado prebivalstvo ob začetku delovne dobe. Zdaj to množično prehaja med upokojence, Ljubljana pa ima nenormalno velik delež starejših prebivalcev in tudi tako »plačuje« izredno hiter razvoj v šestdesetih in sedemdesetih letih.

3. Suburbanizacija

Faz urbanega razvoja medsebojno ne moremo ločiti z letnicami, toda za Slovenijo in tudi za Ljubljano so značilne spremembe, ki so se začele dogajati okoli leta 1980. Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanjih jugoslovanskih republik je začelo pojemati. S terciarizacijo in kvartarizacijo mesta se je ustavila predvsem potreba po moški delovni sili in priseljevanje je bilo izraziteje usmerjeno v žensko delovno silo. Rodnost v Sloveniji je sicer upadala že v sedemdesetih letih, vendar so se posledice začele kazati kasneje. Število rojstev je padlo pod 30.000 letno, pa-

danje pa se je ustavilo šele pri slabih 18.000 po letu 2000. Za Ljubljano pa je značilno tudi to, da se je precej hitro popolnoma ustavila gradnja velikih stanovanjskih sosesk.

Že v obdobju urbanizacije se je začela suburbanizacija, ki pa je segala bolj ali manj le ob vpadnicah. Ta proces se je zelo okrepil, ko je Ljubljana prenehala graditi velike stanovanjske soseske. Kot ena najcenejših možnosti bivanja se je pojavila gradnja enodružinske hiše čim bližje mestu in s tem možnost uporabe javnega mestnega prometa, zato je bila gradnja vezana na pomembnejše vpadnice, kjer je bil že razvit javni potniški promet.

Pravi razmah pa je suburbanizacija doživela z motorizacijo. Osebni avtomobil je postajal vedno bolj cenovno dostopen, cene goriva pa niso bile pomemben strošek. Dnevna delovna migracija je pravzaprav postala stil življenja in jutranje in popoldanske prometne konice ob delavnikih krojijo življenje migrantom pa tudi prebivalcem Ljubljane. Dnevna delovna migracija se je do današnjih dni tako razvila, da določa prometni režim.

Suburbanizacija je zelo preobrazila ljubljansko okolico. Ljubljana je začela požirati sosednja naselja, hkrati pa se je gradilo na najboljših kmetijskih površinah, vodnih rezervatih itd. V končni fazi nekdanja primestna naselja niso samo izgubila svoje osnovne funkcije in morfoloških značilnosti, ampak celo imena, s tem pa tudi pomemben del lokalne identitete. Ljudje niso več skrbeli za svojo vas, svoje značilnosti, ampak so mirne duše podlegli pritisku novih prebivalcev, saj so lahko »dobro« prodali svoje njive, travnike in vrtove za gradbene parcele. S tem denarjem so lahko potem uničili svoje nekdanje kmečke domove in dograjevali primestne obrtniško-proletarske vile z okusi, privlečenimi z vsega sveta (od palčkov do korintskih stebrov in vrtnih paviljonov (seveda šotor) do futurističnih oblik iz stekla in jekla).

Število prebivalcev Ljubljane po letu 1981 ni več pomembneje naraščalo, saj je bila suburbanizacija precej vezana na odseljevanje iz mestnega središča in starejših predmestij. Priseljevanje, ki je še vedno obstajalo, pa je bilo izrazito usmerjeno v komunalno neopremljena zemljišča in nastajala so značilna barakarska naselja na mestnem obrobju. K sreči pritisk ni bil zelo močan pa tudi mestni oblasti je z različnimi metodami le uspelo

ustaviti tak razvoj tudi s poznejšimi legalizacijami, komunalno opremljenostjo ipd. Seveda pa je arhitektura teh hiš oplemenitena predvsem s številnimi prizidki, podzidki, nadzidki in dozidki, garažami, obrtnimi lopami ipd.

Za to obdobje je značilno, da se je Ljubljana širila amorfnó z nekoliko bolj solidno gradnjo ob vpadnicah in ožjih območjih nekdanjih naselij, vmes pa so se širili črnograditelji in tudi prava barakarska naselja. S strožjo urbanistično regulativo in večjim nadzorom so vsaj deloma začeli blažiti najbolj negativne vidike takega širjenja. Še vedno pa ni bilo rešeno vprašanje, kako si rešiti stanovanjski problem. Obnavljanje stanovanj v starejših mestnih predelih je izjemno drago, organizirane stanovanjske gradnje je bilo zelo malo in tudi cene zazidljivih parcel za individualno gradnjo so se vrtoglavo dvigale. Logična odgovora prebivalcev sta bila odseljevanje in gradnja na bolj oddaljenih območjih (npr. Grosuplje, Logatec in pravzaprav vse ljubljansko obrobje). S tem se je (z redkimi izjemami) suburbanizacija začela širiti vedno dlje od Ljubljane. Razumljiva posledica takega razvoja pa je bil tudi začetek nazadovanja samega mesta, ki ga začena dušiti primanjčovanje mlajšega prebivalstva, hkrati pa je ujetnik dnevnih delovnih migrantov, ki so z avtomobili preplavili vse mestne ulice pa tudi pločnike, parke, dvorišča (kjer jih niso zgradili).

Z uvedbo nove lokalne samouprave leta 1994 se je velikost Ljubljane z vidika občinskega teritorija bistveno zmanjšala. S tem se je statistično bistveno povečalo nazadovanje števila prebivalcev, saj so postale vse preselitve na ljubljansko obrobje pravzaprav medobčinske, medtem ko jih v prejšnjem obdobju nismo »beležili«, ker so se dogajale znotraj občine. Ker gre za dokaj močan proces, v zadnjih letih lahko že govorimo o procesu dezurbanizacije.

4. Dezurbanizacija

Dezurbanizacija je proces, ki je posledica suburbanizacije, lahko pa ga pojmuje tudi kot njen vzrok. Oba procesa pogojeta drug drugega, le dogajata se v različnih prostorih. Suburbanizacija pomeni preseljevanje na nekdanje podeželje, stalno odseljevanje iz mest pa povzroči večjo ali manjšo dezurbanizacijo. Oba procesa pa imata negativen prizvok.

MOL je od leta 1995 do leta 2005 izgubila 17.500 prebivalcev. Toliko več se jih je odselilo, kot priselilo. Ta podatek pa velja le za državljane Slovenije. Pozitivni migracijski saldo ima Ljubljana pri tujcih, ki pa ni zelo visok, saj jih v njej skupaj živi 12.000 (s stalnim ali začasnim prebivališčem). Med tujci prihaja kar 85 odstotkov prebivalcev z območja nekdanje Jugoslavije in le šest odstotkov iz držav Evropske unije. Da ne gre za skupino prebivalstva, ki načrtuje življenje v Ljubljani, kaže že nenormalna spolna sestava, saj je moških kar 75 odstotkov vseh tujcev. Odseljuje se predvsem mlado prebivalstvo, kar je še posebno kritično za že zdaj »staro« Ljubljano. V njej živi od vsega prebivalstva le 13,2 odstotka mladih do 14. leta starosti, zato pa je kar 17,8 odstotka prebivalcev starejših od 65 let. Povprečje za Slovenijo je pri mladini 14,2 odstotka, pri starejšem prebivalstvu pa 15,5 odstotka. Med vsemi odseljenimi iz Ljubljane je bilo kar 18 odstotkov mladine in le sedem odstotkov starejših. Že zdaj je skoraj vsak peti prebivalec Ljubljane starejši od 65 let, ob takem razvoju pa bo kmalu vsak četrti. Samo v obdobju 1998–2002 je zaradi sosednjih občin izgubila več kot 1200 prebivalcev z višjo in visoko izobrazbo. Za Ljubljano velja neprijetno dejstvo, da se iz nje izseljujejo mlade izobražene družine. Odseljevanje pa ima še druge negativne posledice, to je predvsem neracionalna raba prostora. Preprost teoretičen izračun nam pokaže, da pomeni 17.500 prebivalcev 6500 gospodinjstev, in če je gradbena parcela velika 1000 kvadratnih metrov, to pomeni 650 ha površin v desetih letih. Za te prebivalce bi v območjih visoke gostote (p+8 z gostoto 150 prebivalcev/ha) porabili manj kot 120 ha površin. Rečemo lahko torej, da je tak razvoj vprašljiv tudi z nacionalnega vidika, razpršena gradnja pa otežuje tudi organizacijo primestnega javnega prometa.

Nedvomno lahko trdimo, da v Ljubljani poteka klasičen proces dezurbanizacije z vidika demografskih sprememb. Glede na obseg odseljevanja v zadnjem času pa so to ne kaže samo v spremenjeni starostni, izobrazbeni in socialni sestavi prebivalcev, ampak že tudi pri zanemarjenosti posameznih stanovanjskih zgradb in celotnih sosesk. Mlado prebivalstvo, ki se odseljuje, pa seveda ohranja svoja delovna mesta v Ljubljani, s čimer se še krepi dnevna delovna (tudi šolska) migracija in Ljubljana izgublja zelene površine in tudi osrednje mestne trge zaradi parkirišč.

Polna uvedba kapitalizma pa je še dodatno prizadela osrednji del mesta. Lahko govorimo o pojavu decityzacije. Nova nakupovalna središča na obrobju so dobesedno uničila vso vsakodnevno oskrbno dejavnost v mestu (z izjemo lokalov in dejavnosti za turizem). Medtem ko je cityzacija s spremembo funkcije iz stanovanjske v nestanovanjsko prinesla v mesto večje življenje, zdaj poteka drugačen proces, saj so izginile skoraj vse vsakodnevne oskrbne funkcije za prebivalstvo, ki še vedno živi tukaj. Ena od faz v urbanem razvoju Slovenije je bila tudi izrazito zaznamovana s suburbanizacijo, ki je bila ocenjena kot negativen (nezaželen) model razvoja. Vzroki so zlasti velika poraba površin, oteženo opremljanje z infrastrukturo, predvsem komunalno, nastajanje urbanizirane pokrajine brez mest itd. Na širšem ljubljanskem obrobju se že srečujemo s podobnim pojavom, le da se delno urbanizirano podeželje suburbanizira z Ljubljančani.

Nova suburbanizacija ima vse slabosti prejšnje, če izvzamemo veselje novih občin, da se hitro razvijajo, ker število prebivalcev naglo narašča. Vendar te občine še čakajo računi za gradnjo vrtecev, šol, trgovin in številnih drugih dejavnosti, ki jih zahteva moderno urbanizirano prebivalstvo. Veliko občin bo moralo premagati tudi nove infrastrukturne pragove, saj na primer sedanjih komunalnih naprav ne bodo mogli v nedogled širiti, ampak bo treba zgraditi tudi popolnoma nove (novi vodni viri, zmogljivost električnih daljnovodov in transformatorskih postaj, čistilne naprave, odpadki itd.). Odseljevanje iz Ljubljane je izrazito razpršeno in popolnoma nič ne prispeva k nastajanju novih urbanih središč v sosednjih občinah. Sosednji občinski centri (na primer Vrhnika, Domžale, Grosuplje) niso popolnoma nič pridobili v smislu gradnje in oblikovanja modernega mesta. V večini primerov gre le za širitev nekdanjih večjih vasi (npr. Mengeš, Trzin, Škofljica, Borovnica, Brezovica, Medvode itd.), ki so velike le po številu prebivalcev in se širijo na kmetijska zemljišča.

Tak regionalni razvoj pa še bolj otežuje prometno ureditev Ljubljane in regije. Zavedati se moramo, da prebivalci, ki se selijo na območje dobre dostopnosti do Ljubljane, ne gradijo hiš na še cenejših parcelah v bolj oddaljenih krajih predvsem zato, ker imajo službo v Ljubljani. Glede na prevlado mladih družin to pomeni, da je Ljubljana v do-

brih desetih letih dobila več kot 10.000 novih dnevni delovnih migrantov, ki ne živijo na območjih s primerno urbano gostoto, ki bi lahko omogočila drugačno obliko potovanja na delo kot potovanje z lastnim prevoznim sredstvom.

Proces dezurbanizacije v Ljubljani se ni razvil tako izrazito kot v nekaterih velemestih, kjer so opuščene celotne soseske ali druge večje industrijske površine (npr. londonski doki), saj je za evropske razmere razmeroma majhno mesto. Vendar so tudi v njej posledice dolgega odseljevanja predvsem mladih družin že vidne, prebivalstvo mestnega jedra pa je tudi zelo prizadelo zapiranje manjših oskrbnih trgovin. Logično je torej, da poskušamo tudi tu izpeljati reurbanizacijo.

5. Reurbanizacija

Reurbanizacija je proces, ki ga Ljubljana deloma že izvaja, čeprav po svoji uspešnosti še ni zajezila dezurbanizacije in suburbanizacije. Na splošno lahko rečemo, da izraža reurbanizacija željo po oživitvi mesta z vračanjem (ali vsaj ustavljenim odseljevanjem) prebivalcev v stara mestna središča, s tem pa tudi vračanje drugih oskrbnih funkcij.

Rečemo lahko, da je reurbanizacija zelo zaželen proces, toda izredno drag. Ohranjanje stavbne dediščine v originalni obliki je že samo po sebi zelo zahtevno (drago), če pa hkrati želimo notranjost spremeniti v modernemu času primerne bivalne prostore, je to še zahtevnejša naloga. Če rešimo problem denarja za obnovo, pa smo postavljeni pred novo nalogo, torej mestu vrniti drobne oskrbne dejavnosti, ki edine lahko omogočijo pravo življenje v njem. Po decityzaciji, ki je skoraj popolnoma uničila male oskrbne in trgovske obrate v mestu, drobno obrt ipd. in nas »osrečila« z velikimi nakupovalnimi mastodonti na nekdanjih ljubljanskih poljih, bi torej morala slediti recityzacija. Pri tem pa smo spet postavljeni pred problem rentabilnosti in visokih cen lokalov v mestnem središču. Medtem ko je bila dezurbanizacija spontan proces in odgovor prebivalstva na pomanjkanje stanovanj v mestu (po še sprejemljivih cenah) in posledica vdora klasičnega kapitalizma (trgovine), pa reurbanizacija ni spontan proces, ampak mora biti zavestno spodbujana. Vsaj v prvi fazi zahteva velika sredstva za prenavo in na drugi strani izgubo

denarja zaradi selektivne davčne politike do uporabnikov prostora. Rezultat naj bi bilo prenovljeno mestno središče s številnim stalnim prebivalstvom, dobro opremljeno z vsakodnevno oskrbo pa tudi ekskluzivno ponudbo, ki pripada evropski prestolnici in v končni fazi vrne mestnemu središču tudi gospodarsko rentabilnost.

Reurbanizacija je torej bolj ali manj zavesten, planiran proces, ki poskuša popraviti negativne posledice pretiranega odseljevanja predvsem mladega prebivalstva, izboljšati bivalne razmere v zastarelem stanovanjskem fondu in mestu vrniti tako drobno oskrbo kot ekskluzivne dejavnosti. Lahko rečemo, da Ljubljana dosega določene uspehe zlasti pri prenovi, medtem ko ji še ni uspelo zaježiti odseljevanja, saj se je na primer tudi v letu 2005 kar 1500 prebivalcev (državljanov) več odselilo iz nje, kot priselilo vanjo.

6. Sklep

Na kratko lahko rečemo, da je urbanizacija zgradila Ljubljano, suburbanizacija jo je prostorsko razširila, dezurbanizacija jo je osiromašila predvsem v svojem jedru, reurbanizacija pa naj bi mestu spet dala nove vrednote.

Za Ljubljano je trenutno še vedno največji problem odseljevanje prebivalstva, ki je predvsem posledica visokega stanovanjskega primanjkljaja. Stanovanjska prenova veliko prispeva k lepšemu videzu mesta, vendar pa lahko stanovanjsko problematiko rešijo le novogradnje, ki pa niso potrebne samo zaradi priseljevanja, ampak predvsem za prebivalstvo, ki že zdaj živi v mestu, toda v nefunkcionalnih zgradbah in premajhnih stanovanjih. Po oceni, ki sem jo izdelal leta 2004, je v Ljubljani primanjkovalo 40.000 stanovanj (za prebivalce, ki živijo v njej), ne da bi upoštevali bistveno višje standarde starih držav EU glede velikosti in števila sob na člana gospodinjstva.

Negativne posledice odseljevanja iz Ljubljane pa se kažejo tudi v primestnih občinah, kjer gre za popolnoma nenadzorovano stanovanjsko gradnjo, nekakšno sekundarno suburbanizacijo z vsemi negativnimi posledicami tako za mesto (predvsem obseg dnevn

ne delovne migracije) kot območja priseljevanja (»neurbana« gradnja in infrastrukturni komunalni pragovi).

Pri razvoju Ljubljane kot pomembnega regionalnega in državnega središča je ovira tudi sedanja lokalna samouprava, ki je razdelila ljubljansko metropolitansko območje v številne občinske fevde, ki vodijo svojo lokalno politiko. Za kakovostnejšo rast mesta in regije bi morala zato čim prej kar najbolj zaživeti ljubljanska urbana regija. Nadaljnji razvoj gotovo zahteva izdelavo Strategije prostorskega razvoja (SPR) za osrednjeslovensko regijo in izdelavo Prostorskega reda (PR) za območje MOL in najmanj 14 sedanjih občin.

Aleksander Jakoš, univ. dipl. geogr. in prof. zgod.,
Urbanistični inštitut RS, Ljubljana
e-pošta: aleksander.jakos@uirsi.si

Viri in literatura

- Jakoš, Aleksander (2002) Prebivalstveni prag, Urbani izziv, letnik 13, št. 2, Ljubljana, str. 60–66.
- Jakoš, Aleksander (2000) Ljubljana: velika ali mala? V: Matej Gabrovec (ur.), Milan Orožen-Adamič (ur.) (2000) Ljubljana – Geografija mesta, Ljubljansko geografsko društvo, Ljubljana, str. 93–101.
- Jakoš, Aleksander (2004) Ocena stanovanjskega primanjkljaja (MOL), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Jakoš, Aleksander (2006) Priloga 5.B: Demografske razmere in 1.A Regionalni položaj – demografski vidik. V: Šašek Divjak, Mojca in dr. (2006) Strategija prostorskega razvoja Mestne občine Ljubljana (delovno gradivo), Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.
- Dolenc, Danilo (2000) Prostorska mobilnost prebivalstva. V: Matej Gabrovec (ur.), Milan Orožen-Adamič (ur.) (2000) Ljubljana – Geografija mesta, Ljubljansko geografsko društvo, Ljubljana, str. 81–93.
- Rebernik, Dejan (2000) Prebivalstveni razvoj po letu 1945 in Morfološka zgradba. V: Matej Gabrovec (ur.), Milan Orožen-Adamič (ur.) (2000) Ljubljana-Geografija mesta, Ljubljansko geografsko društvo, Ljubljana, str. 59–69
- Berg, Leo van den in dr. (1982) Urban Europe: A Study of Growth and Decline, Pergamon Press, Oxford.

* * *

Popisi prebivalstva in stanovanj 1948–2002, SURS

Statistični letopisi 1995–2006, SURS

Priseljeni in odseljeni prebivalci (državljeni) v/iz MOL po starosti in izobrazbi za obdobje 1999–2005; Tujci s stalnim ali začasnim bivališčem v MOL po starosti in državi rojstva: Posebna obdelava SURS za naročnika UI RS, SURS oktober-november 2006

Katalog regionalnih delitev RS 2001, SURS, Ljubljana 2001